

УДК 94(477)

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-7\(25\)-1014-1023](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-7(25)-1014-1023)

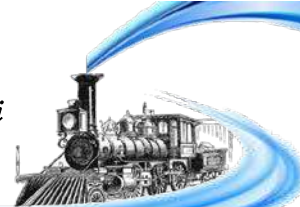
Костючок Петро Леонтійович кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри етнології і археології, факультет історії, політології і міжнародних відносин, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, 76018, тел. (0342) 59-61-87, [https:// orcid.org/0000-0001-8719-8723](https://orcid.org/0000-0001-8719-8723)

УКРАЇНЦІ\РУСИНИ СХІДНОЇ СЛОВАЧЧИНИ У ПЕРЕПИСНІЙ АКЦІЇ 1921 Р.

Анотація. Після завершення Першої світової війни у 1918 р. утворилася Перша Чехословацька Республіка. Перший перепис населення у Чехословацькій Республіці відбувся 15 лютого 1921 р. Проведення перепису населення було важливим фактором внутрішньої політики новоствореної незалежної країни не тільки в контексті становлення статистичних інституцій, але розуміння особливостей складу населення. До функцій утвореного у 1919 р. Державного статистичного управління входило підготовка, організація та проведення перепису. У переписній формі були питання про національність і релігійні віросповідання. Перепис населення 1921 р. став вагомим чинником визначення національної приналежності населення Східної Словаччини, зокрема українців\русинів, яких агітували визнати себе словаками під час заповнення переписних листів. Таке змушування до нової ідентичності зумовило суперечки, дискусії, офіційні звернення, інтерпеляції, відстоювання національних прав.

Перепис 1921 р. спонукав до активної агітаційної роботи серед українського населення, спрямованої на підвищення національної свідомості та участі у переписі. Словацькі урядовці намагалися впливати на переписних комісарів з метою зменшення чисельності українців/ русинів у статистиці, що відображалося у їхній адміністративній діяльності.

Перепис населення 1921 р. спричинив значний суспільно-політичний резонанс, оскільки дії словацьких урядників сприймалися як неправомірні. Українці\русини активно протистояли спробам знецінення їхньої національної ідентичності, прав на мову і культуру. Словацькі адміністратори мали побоювання стосовно впливу на українців/русинів української інтелігенції зі Східної Галичини і Підкарпатської Русі під час переписної кампанії, особливо в контексті визнання національної приналежності і мовних практик. Жупан М. Славік вважав агітацію результатом проугорської пропаганди, спрямованої проти словаків.

Ключові слова: Перша Чехословацька Республіка, перепис населення 1921 р., національна ідентичність, Східна Словаччина, українці/русини, словаки.

Kostyuchok Petro Leontiyovych candidate of historical sciences, associate professor, associate professor of the Department of Ethnology and Archaeology, faculty of history, political science and international relations, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 57 Shevchenko St. Ivano-Frankivsk 76018, tel.: (0342) 59-61-87, [https// orcid.org/0000-0001-8719-8723](https://orcid.org/0000-0001-8719-8723)

UKRAINIANS/RUSHINS OF EASTERN SLOVAKIA IN THE CENSUS OF 1921

Abstract. After the end of the First World War in 1918, the First Czechoslovak Republic was formed. The first census in the Czechoslovak Republic took place on February 15, 1921. The census was an important factor in the internal policy of the newly independent country, not only in the context of the establishment of statistical institutions, but also in understanding the characteristics of the population composition. The functions of the State Statistical Office established in 1919 included the preparation, organization and conduct of the census. In the census form there were questions about nationality and religious beliefs.

The population census of 1921 became an important factor in determining the nationality of the population of Eastern Slovakia, in particular Ukrainians/Rusyns, who were campaigned to recognize themselves as Slovaks when filling out census forms. Such forcing to a new identity led to disputes, discussions, official appeals, interpellations, defense of national rights.

The 1921 census prompted active campaigning among the Ukrainian population aimed at raising national consciousness and participation in the census. Slovak government officials tried to influence the census commissioners in order to reduce the number of Ukrainians/Rusyns in the statistics, which was reflected in their administrative activities.

The population census of 1921 caused a significant social and political resonance, as the actions of Slovak officials were perceived as illegal. Ukrainians/Rusyns actively resisted attempts to devalue their national identity, rights to language and culture. Slovak administrators had concerns about the influence on Ukrainians/Rusyns of the Ukrainian intelligentsia from Eastern Galicia and Subcarpathian Rus during the census campaign, especially in the context of recognition of nationality and language practices. Zhupan M. Slavik considered the agitation to be the result of pro-Hungarian propaganda directed against Slovaks.

Keywords: First Czechoslovak Republic, 1921 census, national identity, Eastern Slovakia, Ukrainians/Rusyns, Slovaks.

Постановка проблеми. Перепис населення 1921 р. у Чехословацькій Республіці був першим загальнонаціональним переписом населення. У 1919 р. було створено Державне статистичне управління, яке відповідало за національні статистичні дослідження, і одним з найважливіших був перепис населення [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема українців/русинів у Східній Словаччині під час перепису населення відображена у дослідженнях української дослідниці Т. Піковської [2], у працях чеських та словацьких вчених Г. Шаманової [3], П. Тішляра [4], Ї. Залабакової [5].

Мета статті – показати особливості переписної акції 1921 р. у Східній Словаччині, яка здійснювалась щодо українців/русинів.

Виклад основного матеріалу. Перепис населення у Чехословацькій Республіці мав відбутися в 1920 р., оскільки попередній був у 1910 р. Проте через недостатню підготовку і нечіткість кордонів не був проведений.

8 квітня 1920 р. був прийнятий закон № 256 про перепис населення у Чехословацькій Республіці. Він встановив, що перший перепис відбудеться у період між 1 листопада 1920 року та 31 березня 1921 року, а подальші переписи будуть проводитися кожні п'ять років. Виконання перепису було покладене на політичні установи. Закон визначав санкції за навмисне надання неправдивих даних та інші умисні дії або прогалини, які могли б підірвати достовірність перепису. Згідно закону перепис відбувся 15 лютого 1921 р. Закон передбачав суворі покарання за недостовірні відомості, упущення чи дії, спрямовані на спотворення точності результатів: штраф від 20 до 10 000 корун або тюремне ув'язнення до трьох місяців [6].

Держава призначала переписувачів. У регіонах з достатнім рівнем освіти кожен господар заповнював анкету своєї сім'ї, яку переписувач збирав у загальний обліковий листок для будинку; у регіонах з більшістю неписьменного населення переписувач заповнював анкети самостійно [7].

З'ясування національності населення вважалося політично найважливішим, що мало підтвердити дозвіл на створення незалежної Чехословацької Республіки. На відміну від довоєнного визначення національності на основі «простонародного мовлення», в австрійській частині колишньої монархії було прийнято визначення національності, згідно з яким «під національністю розуміється родова приналежність, зовнішня ознака якої» зазвичай є рідною мовою» [8].

Перший чехословацький перепис вважається успішним не лише з точки зору організації чи повноти та правильності висновків, але особливо з точки зору обробки та публікації його результатів [9]. Інформація про статистичні дані першого чехословацького перепису населення була опублікована в семи томах видання «Чехословацька статистика» у 1924–1927 рр.

У переписному листі 1921 р. було 19 питань, серед яких з'ясовували національність та релігійне сповідання [10]. Питання про національність за рідною мовою було вперше включено у форму [11].

У першому чехословацькому переписі населення у 1921 р. національність визначали як племінну приналежність, головна з яких зовнішньою ознакою зазвичай була рідна мова, але з остаточною дійсністю визначався на основі вільної реєстрації переписуваної особи [12, s. 61].

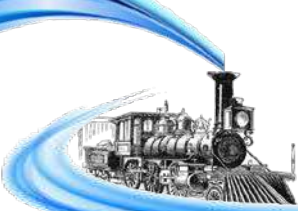
А. Богач, організатор першого та другого післявоєнних переписів 1921 та 1930 рр., запропонував розрізняти племінне походження за допомогою рідної мови і, крім того, визначення національності як питання особистого переконання. Однак уряд вирішив визначити національність як племінну приналежність, ознакою якого є рідна мова [13].

Проте інколи влада зловживала і маніпулювала статистичними даними. Ця практика маніпуляцій не вперше використовувалася при переписах. У кінці ХІХ – на початку ХХ ст. угорські переписи час від часу «помилялися» у національній ідентифікації жителів окремих сіл, позначаючи їх то русинами, то словаками. Водночас, зважаючи на їхню релігію, угорські посадовці не записували українців-русинів чи словаків до угорської нації. З цього приводу М. Мушинка відзначав, що «не маємо відомостей про випадки, щоб у статистичних документах з руських населених пунктів Східної Словаччини русини фігурували як угорці, навіть якщо їхнє національне самовизначення (особливо серед інтелігенції) було досить лабільне» [14, с. 396].

Метод визначення національності за мовою спілкування, використаний ще в часи Австро-Угорщини, був неадекватний для сучасного перепису. В результаті зусиль знайти визначення національності, яке найкраще й найточніше відобразило б національний склад в Чехословаччині, було прийняте рішення: «Національністю слід розуміти кровну приналежність, головним ознакою якої зазвичай є рідна мова» (Перепис населення 1921 року). Ця визначення викликало особливість у визначенні національності євреїв, які мали право вказати єврейську національність, навіть якщо вони не використовували іврит як рідну мову.

Чеська та словацька національності не визначалися окремо, але розглядалися як одна спільна чехословацька національність. Підрахунок проводився на паперових аркушах, комісари ходили по мешканцям, збирали їх. Люди заповнювали їх такими ж речами, як сьогодні», – описує перепис 1921 р. голова Чеського статистичного управління М. Ройчек. «Найважливішим вважалося визначення національної приналежності населення. Воно мало певною мірою підтвердити легітимність створення незалежної Чехословаччини» [15].

Урядова постанова № 592 від 30 жовтня 1920 р., якою виконувався закон про перепис населення від 8 квітня 1920 року, зазначала: «Відомості про

національність мають бути встановлені особливо дбайливо та точно згідно з правдою. При заповненні переписних аркушів голова домогосподарства у випадку осіб, які не є членами його сім'ї, повинен записати національність, яку вони самі заявляють. Якщо у переписного комісара є сумніви, він слухатиме ці особи; якщо національність була записана невірною, буде подано кримінальне повідомлення... Органи перепису можуть змінювати відомості про національність лише у випадку очевидної невірності. У такому випадку зміну виконують з погодженням відповідної особи, яка підтверджує згоду своїм підписом» [16]. Подібні вказівки діяли і для заповнення описових аркушів. Параграф детально регулював процедуру у випадках сумнівів у правильності запису національності. Органи перепису також були зобов'язані дотримувати офіційної таємниці щодо змісту архівів.

Перепис населення 1921 р. став вагомим фактором визначення національної приналежності населення Східної Словаччини. 4 лютого 1921 р. земплінський жупан М. Славік видав листівку, де вказувалось, що «в Словаччині немає ніякого русина ані руснака, а є лише словаки греко-католицької віри» [17]. Руську агітацію жупан М. Славік вважав продуктом проугорської пропаганди, спрямованої проти словаків.

8 лютого 1921 р. жупан Земплінської жупи М. Славік доносив міністру для справ Словаччини В. Шробару щодо справ перепису і національної приналежності місцевого населення. Він писав, що «територія жупи на сході аж по самий Ужгород є чисто словацька». Проте «в Земплінській жупі крім 5-6 громад на її північній території (в окресі Снінському і Медзілаборському на польському кордоні) немає Росіян. Вони всі є греко-католиками Словаками, які ні одягом, ні мовою, ні звичаями абсолютно не відрізняються від Словаків римо-католицького сповідання. При переписі, коли їх питали, чи вони є Словаками чи Росіянами, відповідали, що Росіяни, проте російської не знають. Вони також не мають національних, лише мають багато церковних переконань». Він твердив, що «при переписі населення кожний записався до тієї народності, до якої належить» [18]. Словацький адміністратор окреслив впливи українських/русинських урядників на переписну кампанію. Так, «в північній частині території жупи Земплінської там, де є Руси, учать руський, так і шкільний інспектор є натуралізований представник Русів з Медзілаборця», а урядники та нотарі русини «прийшли з Галича, але і з Підкарпатської Русі». Хіба є інколи: мають мало інтелігенції і та інтелігенція, яка по прибуттю маніфестує за Русів» [19].

Жупан також окреслив нерозуміння національної приналежності українців/русинів та функціонування відповідних етнонімів в краї: руси, росіяни, русини.

У свою чергу 24 лютого 1921 р. жупан Шаришської жупи також звернувся до словацької влади з аналогічними питаннями. Він писав, що

«призначення переписних комісарів як представників Русинів при такому переписі губернатором Підкарпатської Русі є з державного становища на просто неприпустиме» [20]. Словацький урядник відзначив, що «в прикордонних окресах мешкає русинська меншина, яка складає 20% населення цілої жупи». Водночас він констатує про брак учительських кадрів і водночас заперечив вплив на них місцевої влади. Так, «руських учителів є недостаток, також руських підручників, і значна частина учительських місць в русинських громадах є необсаджена. Дотепер не було виявлених випадків, щоби хтось погрожував учителям відняттям державної підтримки». Теж саме стосувалося й урядників, які «коли є політично надійні, приймаються без огляду на народність» [21].

Задля політичної організації українців/русинів в краї вони подали заяву на створення Ліги русинів. Він також відмітив й про депутацію русинів до президента ЧСР щодо перепису, яку очолював колишній нотар Берецький.

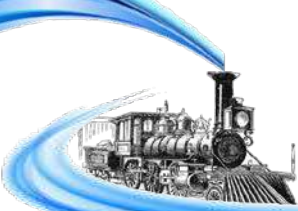
8 лютого 1921 р. спішський жупан Я. Руман відзначив, що «теперішній перепис населення був повністю справедливий і так збільшений контроль при спеціальному переписі не змінила би теперішні результати». Говорячи про надуманість «русинського питання» він відзначив, що «в моєму уряді ніхто не володіє русинською мовою» [22].

Проте на практиці словацька влада свідомо втручалася у процес перепису населення 1921 р. Так, священник В. Левканич з Клеченова (комісар при переписі) заявляв, що «кожен громадянин греко-католицької віри був записаний за русина» [23]. Однак кошицький жупан констатував, що «після дослідження справи вияснилося, що мешканці клеченовські є справжніми словаками, руського наріччя, за русів не записалися, але наслідком того, що є греко-католицької віри записав їх священник за русів. Переписний матеріал був цьому священнику повернений і ним кожен індивідуально, який був за руса записаний, виправлений на словака» [24, s. 672].

У Вранівському окрузі «агітація 1921 р. була направлена до того, аби греко-католицьке населення при переписі населення визнавало руську народність» [25, s. 693]. У зв'язку з цим 28 квітня 1921 р. повноважний міністр для Словаччини заявив, що «на території Спішської жупи були здійснені відповідні заходи, так що русинська пропаганда була унеможливлена» [26].

Словацькі посадовці відмовлялись взагалі дискутувати про наявність русинського елементу у східнославацьких жупах. Так, землінський жупан твердив, що «землінські «русини» руською ні говорити, ні писати не вміють». Під час перепису в Земплінській жупі серед комісарів працювали лише два русини. Загалом перепис в жупі проводив жупний піднотар д-р А.Коржинський, а в окрузі Міжлабірці – шкільний інспектор М.Вацлавський. У Шариській жупі, за словами міністра внутрішніх справ ЧСР, «використовувалися представники русинської (руської) народності» [27].

Безумовно у цій ситуації політичний провід ЦНРН в особі М. Бескида піддали сумніву результати перепису. Він стверджував, що в Спішській жупі мешкає 24 тис. русинів, Шариській – 60 тис. та Земплінській – 50 тис. відповідно. Він переконував, що «при останньому переписі населення сталися нам кривди. Русини були змушені записуватися до словацької народності. Русин не буде і не хоче бути ніколи словаком. Тут говориться завжди, що русин на Словаччині живучи є словаком, греко-католицького визнання. То є брехня» [28, s. 10].

«Комісари перепису 1921 р., натрапляючи на представників тих *sui generis* національностей були в клопоті, як їх кваліфікувати, і приділяли відносно особи щодо власного розуміння національності словацької, чи русинської». Тому в 1921 р. «зголосилося значна кількість «тутейших, з якими в подібний спосіб було поступлено». Більше того «комісари не змогли убезпечитися перед певними тенденціями до збільшення посідання тієї чи іншої національності» [29].

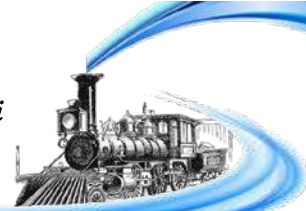
Зважаючи на такі обставини, 14 лютого 1921 р. губернатор Підкарпатської Русі Ю. Жаткович надіслав чехословацькому уряду протест проти «адміністративного терору» в Земплінській жупі жупана М.Славіка [30].

У відповідь на нього, 10 березня 1921 р. міністр внутрішніх справ ЧСР зазначив, що організація русинського руху у Східній Словаччині є на жаль у руках елементів, які за старого режиму виконували мадяризаційні служби і яких лояльність і народну мораль треба ставити під сумнів.

На переконання чехословацького сенатора Ю. Лажо, то «жупани і головні службовці видавали комісарам «гострі накази», що їм не вільно нікого записати до руської народності і через це немає дива, що при таких обставинах не можна провести ніяку організацію між руським населенням в Словаччині» [31, с. 14].

5 серпня 1921 р. сенатор Ю. Лажо і 11 сенаторів від чехословацької соціал-демократичної партії подали інтерпеляцію до міністра внутрішніх справ щодо подій, які відбувалися в Східній Словаччині під час перепису. Вони стверджували, що комісари записували русинів за словаків. Так, село Кечковці «є ціле руське, але переписні комісари записали всіх громадян за словаків, також в чисто руських громадах, як В. Мірошов, Розтока, Дубова і багатьох інших записали словаками, яких там немає» [32].

Однією із причин такого стану була поширена етнічна індиференція серед місцевого населення. Для них етнічна приналежність не була пріоритетною, оскільки вони продовжували жити за традиційним принципом ХІХ ст. «три релігії – чотири спільноти». Водночас цьому сприяв і значний відсоток неосвічених людей, особливо серед русинів/українців. Під час перепису населення у 1921 р. у Словаччині було виявлено 15,03% неграмот-

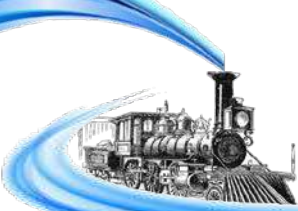
них, з них – 15,72% неграмотних чехословаків та 43,55% русинів. Для порівняння на Підкарпатській Русі нараховувалося 16,29% неграмотних чехословаків, 65,67% русинів, загальний рівень неграмотності становив 50,16% [33, с. 55].

Висновки. Перепис 1921 р. став яскравою сторінкою відстоювання українцями/русинами Східної Словаччини своїх національних прав. Власне це спонукало до проведення відповідної агітаційної роботи серед місцевого населення, адміністративного впливу словацьких урядників на переписних комісарів, пожвавлення суспільно-політичного резонансу їхньої неправомірної діяльності у Земплінській, Спільській та Шариській жупах упродовж 1921 р.

Література:

1. Výsledky minulých sčítání. URL: <https://scitani.gov.cz/vysledky-minulych-scitani>
2. Піковська Т. Національне питання в програмах політичних партій Першої Чехословацької республіки 1918–1938 рр. Вінниця, 2020. 168 с.
3. Šamanova G. Národnost ve sčítání lidu v českých zemích. *Naše společnost*. 2005. roč. 3, č. 1. S. 10–15.
4. Tišliar P. Historicko-demografické bádanie na Slovensku. *Historica. Revue pro historii a příbuzné vědy*. 2022. 13. S. 156–168. 10.15452/Historica.2022.13.0008. URL: https://www.researchgate.net/publication/366311676_Historicko-demograficke_badanie_na_Slovensku
5. Zalabáková J. Cenzus jako předmět antropologického výzkumu. *Acta Filozofická fakulty Západočeské univerzity v Plzni*. 2014. 3. S. 171–190.
6. Huber M. Chronique de démographie. *Journal de la Société de statistique de Paris*. 1921 Volume 62. P. 268–271. URL: http://www.numdam.org/item/JSFS_1921__62__268_0/
7. Huber M. Chronique de démographie. *Journal de la Société de statistique de Paris*. 1921 Volume 62. P. 268–271. URL: http://www.numdam.org/item/JSFS_1921__62__268_0/
8. Zalabáková J. Cenzus jako předmět antropologického výzkumu. *Acta Filozofická fakulty Západočeské univerzity v Plzni*. 2014. 3. S. 171–190.
9. První Československé sčítání lidu 1921. URL: <https://csu.gov.cz/prvni-ceskoslovenske-scitani-lidu-1921>
10. Obsah sčítání lidu – 1921. URL: <https://csu.gov.cz/obsah-scitani-lidu-1921>
11. První Československé sčítání lidu 1921. URL: <https://csu.gov.cz/prvni-ceskoslovenske-scitani-lidu-1921>
12. Analýza vhodných přístupů k určování etnické příslušnosti osob a sběru etnicky senzitivních dat v prostředí ČR [Analysis of suitable approaches to the determination of ethnicity and collecting ethnically sensitive data in the Czech Republic]. / Ivana Šimíková, Matouš Jelínek, Lucie Obrovská – Praha, 2019.
13. Šamanova G. Národnost ve sčítání lidu v českých zemích. *Naše společnost*. 2005. roč. 3, č. 1. S. 10–15.
14. Мушинка М., Мушинка О. Русини-українці Словаччини у світлі історично-статистичних даних. *Українці-русини: етнолінгвістичні та етнокультурні процеси в історичному розвитку*. Київ, 2013. С. 372–409.
15. Přesně před sto lety proběhlo v Československu první sčítání lidu. To letošní začne za měsíc. URL: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/presne-pred-sto-lety-probehlo-v-ceskoslovensku-prvni-scitani-lidu-letosni-zacne-8426786>

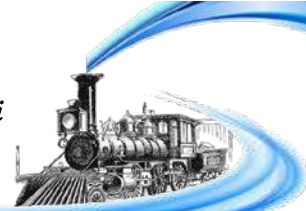

16. Bubeník J. Křesťan J. Národnost a sčítání lidu: k historickým souvislostem polemiky mezi Antonínem Boháčem a Emanuelem Ráblem. *Paginae historiae*. 1995. roč. 4, č. 3, s. 111–130.
17. Поп Ю., Кравчук О. Перший губернатор Закарпаття: політична діяльність Г. Жатковича в 1918–1921 рр. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. Серія: Історія*. 2006. Вип. XI. С. 159–166.
18. Archiv Kanceláře prezidenta republiky, k. 866.
19. Archiv Kanceláře prezidenta republiky, k. 866.
20. Archiv Kanceláře prezidenta republiky, k. 866.
21. Archiv Kanceláře prezidenta republiky, k. 866.
22. Archiv Kanceláře prezidenta republiky, k. 866.
23. Archiv Kanceláře prezidenta republiky, k. 866.
24. Štátny archív v Košiciach, fond Košická Župa, 29, 1074, s.672.
25. Štátny archív v Košiciach, fond Košická Župa, 29, 1074, s.693.
26. Národní Archiv, fond Předsednictvo ministerské rady, 1918–1945 (NAČR, f. PMR), 743.
27. Slovenský národný archív (далі – SNA), Krajský úrad v Bratislave (1920, 1928–1939), 467.
28. Štátny archív v Košiciach, fond Košická Župa, 260, T.1, s.10.
29. Archiwum Akt Nowych, KRPU, 10, k.2.
30. Archiv Kanceláře prezidenta republiky, 235, PR 394, 3.
31. Лажо Ю. Русскому народу на Slovensku. Брошюра. В. Свидник, 1925. 55 с.
32. Slovenský národný archív, Krajský úrad v Bratislave (1920, 1928–1939), 1115.
33. Піковська Т. Національне питання в програмах політичних партій Першої Чехословацької республіки 1918–1938 рр. Вінниця, 2020. 168 с.

References:

1. Mushynka M., Mushynka O. (2013). Rusyny-ukraintsi Slovachchyny u svetli istorychno-statystychnykh danykh [Ruthenians-Ukrainians of Slovakia in the light of historical and statistical data]. *Ukraintsi-rusyny: etnolinhvistychni ta etnokulturni protsesy v istorychnomu rozvytku* -. Ukrainian-Rusyns: ethnolinguistic and ethnocultural processes in historical development. Kyiv, 372–409. [in Ukrainian].
2. Pikovska T. (2020). Natsionalne pytannia v prohramakh politychnykh partii Pershoi Chekhoslovatskoj respubliky 1918–1938 rr. [The national question in the programs of the political parties of the First Czechoslovak Republic 1918–1938]. Vinnytsia. [in Ukrainian].
3. Pop Yu., Kravchuk O. (2006). Pershyi hubernator Zakarpattia: politychna diialnist H. Zhatkovycha v 1918–1921 rr. [The first governor of Transcarpathia: the political activity of H. Zhatkovych in 1918–1921] *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho univertsytetu imeni M. Kotsiubynskoho. Serii: Istoriia – Scientific notes of the Vinnytsia State Pedagogical University named after M. Kotsyubynskyyi. Series: History*. Vyp. KhI, 159–166. [in Ukrainian].
4. Lazho Yu. (1925). Russkomu narodu na Slovensku [To the Russian people in Slovensk]. Broshiura. V. Svydnyk. [in Ukrainian].
5. Analýza vhodných přístupů k určování etnické příslušnosti osob a sběru etnicky senzitivních dat v prostředí ČR [Analysis of suitable approaches to the determination of ethnicity and collecting ethnically sensitive data in the Czech Republic] (2019). / Ivana Šimíková, Matouš Jelínek, Lucie Obrovská. Praha.
6. Bubeník J. Křesťan J. (1995). Národnost a sčítání lidu: k historickým souvislostem polemiky mezi Antonínem Boháčem a Emanuelem Ráblem. *Paginae historiae*. roč. 4, č. 3, 111–130.

7. Huber M. (1921). Chronique de démographie. Journal de la Société de statistique de Paris. Volume 62. 268–271. URL: http://www.numdam.org/item/JSFS_1921__62__268_0/
8. Přesně před sto lety proběhlo v Československu první sčítání lidu. To letošní začne za měsíc. URL: <https://radiozurnal.rozhlas.cz/presne-pred-sto-lety-probehlo-v-ceskoslovensku-prvni-scitani-lidu-letosni-zacne-8426786>
9. První Československé sčítání lidu 1921. URL: <https://csu.gov.cz/prvni-ceskoslovenske-scitani-lidu-1921>
10. Šamanova G. (2005): Národnost ve sčítání lidu v českých zemích. *Naše společnost*, roč. 3, č. 1, 10–15.
11. Tišliar P. (2022). Historicko-demografické bádanie na Slovensku. *Historica. Revue pro historii a příbuzné vědy*. 13. 156-168. 10.15452/Historica.2022.13.0008. URL: https://www.researchgate.net/publication/366311676_Historicko-demograficke_badanie_na_Slovensku
12. Výsledky minulých sčítání. URL: <https://scitani.gov.cz/vysledky-minulych-scitani>
13. Zalabáková J. (2014) Cenzus jako předmět antropologického výzkumu. *Acta Filozofické fakulty Západočeské univerzity v Plzni* 3, 171–190.